

НИЗ ПРУГУ

Јелена Недић

Copyright © 2015, Јелена Недић
Copyright © овог издања 2017, ЛАГУНА

*Истинина, деца се рађају као анђели,
али овај свет их брзо претвара у њорочне људе.*

Јелена Шупут (21.09.1923–14.01.2006.)



© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

I

Смета ли вам да укључим диктафон?

Као да ме не чује, човек наспрам мене, са друге стране прљаве дрвене плоче која је ослоњена на климаве металне ногаре представљала сто, није ми одговорио. Без речи, рука му је дохватила кутију из које су вирили филтери јефтиних цигарета. Загледан у њу, извукао је једну покретом који је, како ми се чинило, трајао вечност. Принео ју је испуцалим уснама, а затим одмакао, као да се предомислио.

„Ватре?“

Загледан у суву пожутелу кожу и прљаве задебљале нокте на прстима који су трљали цигарету тако да је у тишини која се непријатно испречила између нас могло да се чује само шуштање танке хартије и у њу умотаног дувана, ни ја нисам реаговао на његово питање. Његов поглед осетио сам као ударац тешким, тупим предметом.

„Шибица, упаљач?“

Поновио је подигавши цигарету до нивоа наших очију. Док сам тражио упаљач, бела линија је за тренутак прикрила поглед мог саговорника. Опилавши џеп на кошуљи, у који тражени предмет заправо никада нисам стављао, осетио сам плашљиве откуцаје свог срца. Сиви зидови хладне просторије за посете затвореницима чине њихова лица још мрачнијим – додају нове боре подочњацима и сенку очима без сјаја. На то сам навикао јер сам са многима разговарао. Ипак, овај пут у мени се пробудила нека посебна непријатност, осећај језе и гађења. Свестан да ништа од тога не смем да покажем, покушао сам да се приберем. Коначно сам напипао упаљач у унутрашњем џепу јакне и, нагнувши се преко испуцале дрвене даске која нас је раздвајала, принео га његовом лицу да му припалим цигарету.

„Изволите.“

Пламен је обасјао избледели ожиљак изнад месна-те горње усне. Траг неке туче, помислио сам. Ко зна колико је ожиљака испод сиве одеће која је покривала мишићаво тело. Лењо спуштени капци сакрили су празнину у његовим очима, фиксирајући поглед на нокат којим је чачкао прљавштину из линија усечених у сто. Увлачио је дим споро, пунио њим плућа и није га испуштао докле год је могао да задржи дах. Око нас се ширио смрад влаге и некупаних мушких тела, зноја који данима није пран са грубе тканине затворских кошуља, воњ масног киселог купуса, који су на себи донели из трпезарије, јефтиног дувана и задаха који је подсећао на трулеж. Вратио сам упаљач у џеп и поновио питање:

„Да ли могу да укључим диктафон?“

Климањем главе дао ми је одобрење. Чуо се звук који је црвено дугме направило под притиском мог прста. Неколико тренутака диктафон је снимао тишину. Цигарета је догоревала између усана које су се изненада развукле у искривљени осмех. Осетио сам хладан зној на челу, мокра кошуља ми се залепила за леђа, а у ушима сам чуо шуштање налик на звук касете са излизаном траком. Спољном страном кажипрста протрљао је уста, бришући пљувачку накупљену у угловима.

„Све ћу ти испричати.“

Још један наказни осмех говорио ми је да ће ми заиста све рећи. Пружио сам му шансу да још једном проживи свој злочин, да се сети његових појединости, да га оживи у сећању – са уживањем.

II

„Нена је ово писала.“

Кошчата рука седамдесетогодишње старице пружи ми је похабану свеску. Њене ситне очи проучавале су ме док сам листао странице исписане нечитким рукописом. Жмиркала је под светлом прашњаве сијалице која је висила изнад стола на дугачком црном гајтану. Као да се питала да ли је исправно поступила предавши потпуном странцу дечје тајне своје унукe које ни сама није прочитала јер слова на страницама ишпартаним плавим линијама није могла да расту-мачи. Била је неписмена. Свеска је била исписана до половине. До краја детињства и невиних сањарења. *Невена и Божа*, писало је у срцу прободеном стрелом на последњој страници. Линија срца била је усечена у папир тако да сам могао да замислим невешту руку која грчевито међу прстима стиска оловку трудећи се да на хартији остави што израженији и лепши траг. Ипак, линија је била неправилна, кривудава, крајеви

су јој се укрштали у доњем делу срца, на самом шпицу, кварећи његов облик. *Невена и Божа* – штампана слова написана руком заљубљене девојчице. Поглед на њих изазвао је неки осећај мучнине и пробудио у мени нагон за повраћањем. Удахнуо сам дубоко мемљиви ваздух. Босиљак и динстани лук испунили су ми ноздрве. У грлу сам осетио укус нечега што је кренуло из мог желуца и срећом, ту се зауставило. На мушему са одштампаним кришкама лубенице из свеске је испала пожутела фотографија искрзаних ивица. Бисерни осмех, јамице на образима, ведрина у тамним очима које су изгледале тако живо.

„Ненина мајка“, рече старица и прекрсти се. „Нек’ јој је лака црна земља. Не знам да ли је жива. За нас је одавно умрла. Ово је једина њена слика. Стојан је све исцепао када је отишла.“

Глас јој је благо задрхтао, а очи се напуниле никада пресахлим сузама за свима којих више нема. Узела је фотографију згрченим испуцалим прстима и погледала је очима чије су се зенице једва назирале од мрене која се навукла преко њих. Уморним кораком отишла је до нахтасне и са ње скинула дрвени рам. Рам је спустила на сто испред мене, а своје тело на исту столицу са које је малочас устала.

„Невена. Крв није вода. Иста коса. И очи.“

Прелазећи огрубелим врховима прстију по стаклу рама гладила је тамну косу своје унукe као да је стварна, свилена и мека.

„Могу ли да их понесем? Вратићу вам.“

Показао сам руком на насмејана женска лица испред себе. Старица је немо слегнула раменима, а

затим, у знак одобравања, гурнула фотографије ка мени нетремице гледајући у њих.

„Узми“, откинуло јој се са уморних усана. „Узми, али да их вратиш.“

Климнуо сам главом. Ставио сам Невенину слику заједно са црно-белим ликом њене мајке у своју торбу. Ту, у мрачној кожној прегради, мајка и ћерка су се после толико година поново нашле једна покрај друге.

„А Милица? Где је она? Када ћу с њом моћи да разговарам?“

„Милица је у школи. Рекла сам ја шта је имало да се каже. Њу немаш шта да питаш.“

„Добро.“

Одлучни тон јасно ми је ставио до знања да је нашем разговору крај и да о Милици више ништа нећу чути. Захвалио сам старици на свим информацијама, дневнику и фотографијама, и упутио се ка вратима. До њих ме је испратила вукући ноге у гуменим опанцима преко шкрипавих дасака црвоточног пода, а одатле погледом који сам могао да осетим до прве кривине која ме је од њега сакрила. Прашњав пут довео ме је поново до прелаза преко пруге. Рампа на њему била је спуштена. Врео септембарски дан учинио је да чекање воза потраје вечност. Хук. Непријатан писак. Шкрипа метала док вагони, који су ме подсетили на уморну старицу тешког корака, моју малопређашњу саговорницу, прелазе преко излизаних шина. Воз се вуче испред моје шофершајбне као да му нема краја. Коначно пролази последњи вагон. Са друге стране једна девојчица чека да пређе пругу. Рампа се подиже. Дете узима из прашине испред својих ногу школску

торбу превелику за нејака леђа и враћа је на рамена. Ауто ми се угасио на прузи. Често ми се то дешава. Гледам кроз прозор. Лик ми је познат. Пролазећи покрај мене, девојчица је подигла тамне слепљене шишке са знојавог чела и испод њих открила два леде-ноплава ока. Додирнуо сам торбу на седишту поред себе. То је она. Личи на мајку и баку, има тамну косу и црте лица сличне женама са фотографија које сам узео. Само по очима, плавим и хладним, разликује се од њих. Погледао сам на сат. Прошло је један. Сада знам где и у које време могу да је сретнем.

III

Гледам у похабане корице Невениног дневника. Претходне сам вечери прочитао његову садржину – дечја пискарања, девојачке тајне. Снови, надања, маштања. Бол, патња, разочарање. Све је стало у ту свеску која лежи на мом писаћем столу. Приносим чашу јефтиног вискија уснама и, мрштећи се при њиховом додиру са опором течношћу која заудару, узимам гутљај и осећам како ми клизи низ грло. Спуштам чашу на исто место где је раније стајала, на дрвету је видљив њен влажни отисак. Испред мене је лаптоп. Нервира ме поглед на празан екран. Пружам руку ка пепељари. Цигарета у њој је догорела оставивши за собом пепео расут по стакленом дну. Палим следећу. Увлачим дим пуним плућима. Задржавам га, жмурим. Морам да се опустим. Само да почнем, онда ће речи кренути саме. Не вреди. Не могу да се концентришем. Смита ми сваки шум. Звук воде који долази из купатила бубња ми у ушима. Нада се тушира. Чујем Ану у суседној соби.

Окреће се у кревету. Ноге јој лупају о оградицу. Спава немирно, као и ја. Као дете често сам се будио на поду. Срозао бих чаршав и срушио све са кревета. И сада се понекад пробудим откривен. Зато Нада има своје ћебе. Устајем са столице. Предуго сам на њој седео, залудан. Уморио сам се не радећи ништа, зурећи у белину виртуелне хартије. Туп бол у леђима додатно ми ствара нервозу. Последица посла. Сати трчања, па сати седења. Тако новинари проведу радни век. Трагају за причама, слушају их, пишу, од њих живе. За њих живе. Свака коју сам до сада испричао постала је, бар накратко, део мене. Сваку сам проживео, дао јој лични печат, сагледао је из свог угла. У сваку сам веровао, трудио се да је веродостојно пренесем, објективно и тачно колико је то могуће. Ипак сам само човек и од свега људског не могу да држим апсолутну дистанцу и равнодушност неопходну за беспрекорну прецизност. Ипак сам само новинар и, ма колико тежио истини, сваку причу морам да пренесем на свој начин. Са врата дечје собе гледам ка кревету. Ана спава. Прилазим и нагињем се над њу. Повлачим покривач који је збацила са себе. Тако је мала, а већ има немирне снове. Подижем на сточић цуцлу која јој је испала на под. О чему уопште једна беба може да сања? Враћам се за свој писаћи сто. Узимам са њега две фотографије. Невена и њена мајка. Сетио сам се и Милице како прелази пругу. Да ли ћу моћи да испричам њихову причу? Пријатан додир прекида ми непријатне мисли. Нада их увек прочита. Масира ми рамена тако да ми топлота њених дланова струји низ леђа ублажавајући напетост мишића. Знам да преко њих гледа у празан екран.

„Идемо на спавање. Сутра ће све то већ доћи на своје.“

Љубим јој меке дланове.

„Иди. Доћи ћу мало касније. Морам да радим.“

Њено *лаку ноћ* одаје разочарање и оставља ме у соби самог са непријатном тишином, два лика са старих фотографија и празнином коју би требало да испуним правим речима о њима.

IV

Волела сам да посматрам возове. Пруга је пролазила поред наше куће и могла сам да их гледам са свог прозора. Увек сам се питала ко се у њима вози и куда иду, да ли од неког одлазе или некоме долазе? Једним таквим возом отишла је и моја мама. Имала сам тада пет година. Надам се и сада, мада све ређе, да ће једним таквим и да се врати.

У нашем засеоку нема богзна шта да се види. Неколико трошних кућа, шумарци, ливаде – сав мој свет. Радозналост ми је будила жељу да откријем како је тамо, низ пругу, али никада нисам стигла даље од тунела који је надомак нашег села. Ту, поред тунела, често сам седела у трави и, чекајући возове, радила домаће задатке. Писала сам их брзо, без размишљања. Школа ме није занимала. Ослушкивала сам да не пропустим долазак локомотиве која је магичном светлошћу осветљавала увек мрачан тунел. Посматрала сам ту светлост покушавајући да погодим колико има